על ממונו אמרינן אי שרית ליה במקום שאין עושין בו מום אתי למעבד במקום שעושין בו מום ורבנן כל שכן דאי לא שרית ליה כלל אתי למעבד ומי אמרינן לרבי יהודה אדם בהול על ממונו ט)והתנן ר' יהודה אומר אין ט)(מקדרין) הבהמה בי"ט מפני שהוא עושה חבורה אבל מקרצפין וחכ"א אין מקדרין אף אין מקרצפין ג)ותניא איזהו קידור ואיזהו קרצוף קידור קטני' ועושין חבור' קרצוף גדולים ואין עושין חבורה התם דאי שביק לי' מיית אמרינן אדם בהול על ממונו הכא אי שביק לי' צערא בעלמא הוא לא אמרי' אדם בהול על ממונו ור' יהודה מאי שנא גבי חמץ דגזר ה)ומאי שנא גבי קרצוף דלא גזר לחם בלחם מיחלף קידור בקרצוף לא מיחלף:

מתני' ו)ר"מ אומר אוכלים כל חמש ושורפין בתחלת שש רבי יהודה אומר א)אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש ועוד א"ר יהודה שתי חלות של תודה פסולות מונחות על ז)גב האיצטבא כל זמן שמונחות כל העם אוכלין ניטלה אחת תולין לא אוכלין ולא שורפין ניטלו שתיהן התחילו כל העם שורפין ח)ר"ג אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש ושורפין בתחלת שש:

גמ' ט)תנן התם ב)אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה (א) עדותן קיימת שזה יודע בעבורו של חדש וזה אינו יודע בעבורו של חדש ג)אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' עדותן בטלה אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטלה (ב) דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר עדותן קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטלה שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב אמר אביי כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר אין אדם טועה ולא כלום לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה לדברי רבי מאיר י)אין אדם טועה ולא כלום מעשה כי הוה במיפק תרתי ומעייל תלת והא דקאמר שתים בסוף שתים והא דקאמר שלש בתחלת שלש לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה מעשה כי הוה בפלגא דארבע הוה והאי דקאמר שלש בסוף שלש וקטעי פלגא דשעתא לקמיה והאי דקאמר חמש בתחלת חמש וקטעי פלגא דשעתא לאחוריה איכא דאמרי אמר אביי כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר אדם טועה משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו לדברי ר"מ אדם טועה משהו מעשה כי הוה או בסוף שתים הוה או בתחלת שלש וחד מינייהו טועה משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו מעשה כי הוה או בסוף שלש או בתחלת חמש וחד

רש"י

על ממונו. כהן זה בהול על הבכור שלא ימות: **כ"ש.** הואיל ובהול הוא אי לא שרית ליה במקום שאינו עושה בו מום עובר על דבריך ועושה ושוב אין מהר בין מקום מום לשלא במקום מום דסבור שהכל שוה: **מקדרין** ט). אשטרלי"ר: **מקרצפין.** כדפרשינן בכלי שפיו גסות ואינו עושה חבורה דמותר בבעלי חיים אב מלאכה היא. קתני מיהת אבל מקרצפין אלמא לא גזר מתוך שאדם בהול אי שרית ליה קירצוף עביד קידור לפי שהטיט מכחיש את הבהמה ומצערה: **לא מיחלף.** ורבנן סברי מיחלף: **מתני' ושורפין בתחלת שש.** ואע"ג דכל שעה ששית מדאורייתא שריא גזור רבנן עלה דילמא טעי וסבור על השביעי' שהיא ששית אבל אחמישי' לא טעי למימר על השביעית שהיא חמישית ומותר: **תולין כל חמש.** ואינו אוכל דטעי וסבור על שביעית שהיא חמישית ומיהו לשרוף אינו צריך ומאכיל לבהמתו אבל ששית אף בהנאה אסור מדרבנן גזירה משום שביעית: **שתי חלות.** של חמץ: **של תודה פסולות.** ובגמרא י) מפרש מאן פסלינהו: **היו מונחות.** בכל ערב פסח: **על גב האיצטבא.** סטיו שהיה בהר הבית ששם מתקבלין ויושבים בני אדם והיו רואין אותן לסימן: **ניטלה אחת מהן.** בתחלת חמש בא שליח בית דין ונוטל האחת: **ותרומה כל חמש.** דאסור להפסיד קדשים בידים כל זמן שיכול לאוכלן: **ושורפין בתחלת שש.** דהא ודאי רובא טעו בין שש לשבע: **גמ' אחד אומר בשנים בחדש.** הרג זה את הנפש ואחד מן העדים אומר בשלשה בחדש עדותן קיימת ובית דין היו בודקין אותן בשבע חקירות כדלקמן (יב.) וכיון דהושוו שניהן לומר בשלישי או ברביעי וכשבדקום איזה יום בחדש אמר זה בשני וזה אמר בשלישי שניהן על יום אחד העידו אלא שזה ידע בעיבורו של חודש שחודש שעבר מלא והוקבע ר"ח ביום שלשים ואחד וזה שאמר בשנים בחדש ידע בו וזה שאמר שלשה סבור שהוקבע החדש ביום שלשים והואיל ויש טועין בכך אע"פ שמצווין אנו לחלק את עדותן כדי שתבטל להציל את הנפש אין בידינו כח לחלקו: **עדותן בטלה.** דהא ליכא למטעי וקרא כתיב (דברים יג) ודרשת וחקרת והנה אמת נכון שתהא עדותן מכוונת ואי לא לא קטלינן והוא והן פטורים דאין עדים נהרגין אלא על ידי הזמה: **אחד אומר בשתי שעות כו' עדותן קיימת.** דטועה אדם בכך: **אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטלה.** אפילו לרבי יהודה דבחמש חמה במזרחו של רקיע ויכול להבין על ידי הצל כשנותן ידו כנגד המזרח הוה הצל לצד מערב: **ובשבע חמה במערב.** והצל לצד מזרח: **כשתמצא לומר.** כשתדקדק בדבריהם ותעמיד על מכונם תמצא לדברי רבי מאיר דמקיים עדות דב' וג' ומבטל של ג' ושל ה' אין אדם טועה ולא כלום ולדברי רבי יהודה דמקיים אף שלש וחמש אדם טועה חצי שעה. לרבי מאיר אין אדם טועה (ג) כלום והטועה שקרן הוא והאי דמקיים רבי מאיר עדות של שתים ושלש משום ששניהם העידו על רגע אחד למעשה כי הוה במיפק תרתי ומעייל תלת ביציאתה של שניה כשהשלישית נכנסת ושניהן כך העידו דהאי דאמר שתים בסוף שניה קאמר והאי דקאמר כו'. ולקמן (יב.) פריך מי יודע שכוונתן לכך היתה דילמא האי דקאמר שתים בתחלת שתים קאמר ויש חילוק ביניהן והואיל ולר"מ אין תולין בטעות הרי הן שקרנין: **ולדברי רבי יהודה.** תולין בטעות חצי שעה הילכך כי אמר האי בשלש והאי בחמש עדותן קיימת למעשה כי הוה בפלגא דארבע כו' וזה אמר בסוף שלש וזה בתחלת חמש וכל אחד מהן טעה מן המעשה חצי שעה. ולקמיה (שם) פריך ליה היכי מהדרינן לגרופי עדותן הוה לן למימר דהאי בתחלת ג' קאמר והאי בסוף חמש קאמר ויש חילוק גדול ביניהן וכולי האי לא טעו ותתלק עדותן ונציל את הנפש: **וחד מנייהו קא טעי משהו.** אם בסוף שתים הוה האי דקאמר שלש בתחלת שלש וקא טעי משהו ואי בתחלת שלש האי דקאמר שתים בסוף שתים וקא טעי משהו: **לדברי רבי יהודה.** מעשה הוה בסוף שלש

תוספות

זה ידע בעיבורו של חדש. וה"ה דה"מ למימר זה ידע בחסרונו של חדש וזה לא ידע דחדש שעבר חסר היה והקשה ריב"א ומה אלו דייקינן בהני סהדי דתרוייהו ידעי בעיבורו של חדש וה"ל עדות מוכחשת ואין ניקום וניקטול מספיקא דהכי פריך בסמוך אע"ג דבפ' בן סורר (סנהד' סט.) דייק מהכא דרובא דאינשי עבידי דטעי בעיבורא דירחא מ"מ מה נפסיד אם נדקדק בהם וי"ל דהכא דייקינן בהו שפיר כיון דשיילי להו באיזה יום וקמיכווני ליום אחד ש"מ שזה לא ידע ומ"מ שפיר מוכיח בבן סורר (שם) מהכא דאזלינן בתר רובא בדיני נפשות דרובא טעי בעיבורא דירחא דאי לא אזלי' בתר רובא כיון שזה אומר בשנים וזה אומר בשלשה מיד ה"ל מוכחשין וכי הדר מכוונים ליום אחד ה"ל חוזר ומגיד תדע דהא אחד אומר בג' ואחד אומר בה' עדותן בטלה אע"פ שמכוונים ליום אחד ולא אמרינן דטעו בשני עיבורים דבתרי עיבורי לא טעו אינשי וחשבינן להו חוזר ומגיד: **אחד** אומר בשתי שעות. וא"ת אמאי עדותן קיימת אילו דייקינן בהני סהדי הא דקאמר שתים בתחילת שתים וה"ל קודם הנץ החמה ועדותן בטלה כדאמר לקמן דתחילת שעה שניה קודם הנץ החמה הוא דמהלך אדם ביום עשר פרסה שהן מ' מילין ומעלות השחר עד הנץ החמה מהלך ה' מילין כדאמר במי שהיה טמא (לקמן צג:) וזה עולה לשעה ומחצה וי"ל כשזה אומר קודם הנץ החמה וזה אומר לאחר הנץ החמה דמדקדקין בהנך לא טעו אינשי אבל הני לא דקדקו אלא בשעות ואין בני אדם בקיאין בשעות וסבורין שהשניה התחילה אחר הנץ החמה:

אלא

עין משפט נר מצוה

פו א מיי' פ"א מהל' חמץ ומצה הלכה ט סמג לאוין עו טוש"ע או"ח סי' תמג סעיף א:

פז ב מיי' פ"ב מהלכות עדות הל' ד טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ז:

פח ג שם הלכה ה:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשלשה בחדש עדותן קיימת: (ב) שם ואחד אומר בחמש עדותן בטלה ר' יהודה אומר כצ"ל ותיבות דברי ר' מאיר נמחק: (ג) רש"י ד"ה כשתמצא לומר וכו' טועה ולא כלום והטועה שקרן:

◆

גליון הש"ס

גמ' ומ"ש גבי קרצוף. ק"ל הא קידור הוא רק דרבנן דהא אינו מתכוין ולא הוי פ"ר כמבואר להדי' בביצה דאמר ר"י לטעמיה דבפס"ר אסור וא"כ הוי רק איסור דרבנן דהא בשבת דף מא ע"ב בתו' ד"ה מיח' כתבו דלר"י דבר שאינו מתכוין בשבו' הוי דרבנן וכ"כ תו' ביומא דף לד ע"ב וכ"כ רש"י בשבת דף קמא ע"ב ד"ה לפי תומו ואם כן מש"ה לא גזר קירצוף אטו קידור דקידור גופיה הוא דרבנן אבל בחמץ גזרינן שמא יאכל דהוי דאורייתא ולע"ג. אח"ז מצאתי בעוה"י שהקשו כן בתוס' ישנים יומא דף לד ע"ב:

◆

מוסף רש"י

אין מקרדין. במגררת של ברזל שפיה דקות (ביצה כג.). מקרצפין. במגררת של עץ שפיה גסות ואין עושה חבורה (שם). ושורפין בתחלת שש. ולא ימתין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה לפי שאדם טועה בשעה (לעיל ד:). ר' יהודה אומר. טועה אדם יותר מכאן וצריך להתרחק מן העבירה יותר ולא יאכל מסוף ארבע ולמעלה (שם). ותולין כל חמש. לא אוכלין ולא שורפין, כלומר אין צריך לשרוף, ומאכיל לבהמתו כל חמש אבל הוא לא יאכל (שם). שזה יודע בעבורו של חדש. זה שאמר בשנים יודע שהחדש שעבר מלא היה ויום ראשון של חדש שהוא יום שלשים מחדש שעבר היה (סנהדרין מ.) ור"ח ביום ל"א, וזה שאמר בג' סבור שהחדש שעבר חסר ומחשב ר"ח מיום ל' (שם שם). ר' יהודה אומר עדותן קיימת. דכולי האי טעי אינשי (שם מ.).

מסורת הש"ס

א) ביצה כג. [עדיות פ"ב מי"ב], ב) [צ"ל מקרדין וכ"א בעדיות פ"ב מי"ב וכן בביצה כג. במשנה ובגמ' וכן בערוך וכ"א בתוספתא דביצה ספ"ב וכ"ה בתוי"ט], ג) ביצה שם [תוספתא דביצה ספ"ב], ד) לעיל ד: לקמן כא., ה) [במשנה שבמשניו' איתא גג וכן גרס התוי"ט], ו) לקמן כא., ז) סנהדרין מ. [סט.], ח) [סנהדרין מ:], ט) בפ"א: מקרדין, י) [לקמן יג:].

◆

לעזי רש"י

אשטרלי"ר [אישטרליי"ר]. לקרד (לקרצף בחוזקה).

◆

רבינו חננאל

ולרבי יהודה מי אמרינן אדם בהול על ממונו, דאי שרית ליה בתרא אתי למעבד טובא, והתנן ביום טוב בפ"ב ר' יהודה אומר אין מקרדין ביום טוב מפני שעושה חבורה, אבל מקרצפין. וחכמים אומרים אין מקרדין אף לא מקרצפין. והתניא איזהו קירוד קטנים ועושין חבורה, ואיזהו קרצוף גדולים ואין עושין חבורה, פירוש קירוד כמין תולעים והוא רמש, כגון אינבא שנושכין בבשר הבהמה ואין מפרידין הקטנים מבשר הבהמה אלא בעשיית חבורה, כגון האלכא שאין שולפין אותה מן השער אלא בקושי, אבל הפרדות הגדולים נקראת קרצוף. והנה התיר ר' יהודה הקרצוף ולא חשש מתוך שהוא בהול על ממונו, כיון שתתיר לו הקרצוף שמא יעשה הוא הקירוד. ופרקינן התם דגבי קירוד דלא מתה הבהמה מנשיכת הרמש הזה, אלא צערא בעלמא הוא דאית ליה. לא גזר רבי יהודה הקרצוף אטו הקירוד, דקירוד נמי אפשר דעביד ליה לאורתא, אבל הכא גבי בכור אי שרית ליה להוציא דם במקום שאין (עושין) עושה בו מום, כיון שהוא בהול על ממונו אתי למעבד במקום שעושה בו מום. וחמץ נמי דמיחלף במצה דכולה פת היא גזר ר' יהודה, קרצוף בקירוד דלא מיחלף, דהני גדולים והני קטנים לא גזר. מתני' ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש. פירוש דחייש ר' יהודה דילמא אתי למטעי בין שעה רביעית לששית. תנן התם בסנהדרין פ"ה, אחד אומר בשתים בחדש ואחד אומר בשלשה עדותן קיימת. פירוש שניהם ביום אחד מעידין, אלא שהאומר בשנים יודע שהחדש שיצא מעובר היה, והאומר שלשה לא היה יודע שהחדש שיצא מעובר היה, אלא מחשב לו יום שלשים מן החדש שנכנס, ולפיכך אמר בשלשה. אחד אומר בשתי שעות ביום ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת, אחד אומר בחמש עדותן בטלה, ר' יהודה אומר עדותן קיימת. ואתי אביי לאוקמינהו ללישנא קמא דידיה לדברי ר"מ אין אדם טועה ולא כלום, לדברי ר' יהודה אדם טועה חצי שעה, וללישנא בתרא דיליה לדברי ר' מאיר אדם טועה משהו, ולדברי ר' יהודה אדם טועה שעה ומשהו.